

УДК 347.626.4/5(477)

Фолошня Діана Іванівна,

здобувач кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Правове регулювання питань виникнення права спільної сумісної власності подружжя за законодавством України є однією з найважливіших категорій в цивільному праві України, без з'ясування сутності та природи якої досить складно зрозуміти особливості реалізації права спільної власності взагалі, порядок укладення, зміни та припинення договорів, спрямованих на перехід права власності тощо. Актуальність даної проблеми акцентується на необхідності оцінки ефективності існуючого інструментарію, що використовується для регулювання відносин, учасником яких є подружжя відповідно до положень СК України. Не зважаючи на проведення кодифікації цивільного законодавства України, деякі проблемні питання виникнення права спільної сумісної власності подружжя врегульовані не повною мірою, у зв'язку з чим питання практичного застосування та вирішення спірних питань у цій сфері залишається складним питанням через наявність значної кількості нормативних актів, що регулюють питання права спільної сумісної власності подружжя.

Стан дослідження теми. Сформульовані в науковій статті результати дослідження ґрунтуються на працях українських і російських вчених-юристів радянського і сучасного періодів в галузі цивільного права: М.В. Антокольської, А.В. Венедиктова, Д.М. Генкіна, К.П. Граве, О.В. Дзери, Н.Д. Єгорова, І.В. Жилінкової, М.В. Зимельової, О.С. Іюффе, Н.Ю. Ліннікової, Р.П. Мананкової, М.Г. Маркової, В.Ф. Маслова, Є.А. Суханова, Ш. Тайганазарова, Р.О. Халфінової, Є.О. Харитова, Ю.С. Червоного, Ш.Д. Чикнашвілі, В.П. Шкредова та інших дослідників права власності.

Метою статті є науковий аналіз загальних положень виникнення права спільної сумісної власності подружжя та аналіз чинного законодавства України, теоретичних та практичних проблем, що виникають у сфері виникнення права спільної

сумісної власності подружжя за законодавством України.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання спільної часткової і спільної сумісної власності може мати ті чи інші особливості, зумовлені призначенням того чи іншого об'єкта, складом або характером зв'язків учасників спільної власності, що визначається насамперед ЦК України [1], СК України [2], ЖК України [3] та іншими нормативно-правовими актами.

Спільна сумісна власність подружжя – це право подружжя володіти, користуватися, розпоряджатися своєю владою і в спільних інтересах майном, що їм належить.

Правовідносини власності подружжя можуть бути поділені на дві групи: 1) правовідносини з приводу спільного майна, на яке у подружжя виникло право спільної сумісної власності; 2) правовідносини з приводу роздільного майна, яке належить на праві приватної власності кожному з подружжя.

До складу роздільного майна входить:

1) майно, що придбане кожним з подружжя до реєстрації шлюбу. Якщо за рахунок роздільного майна будь-ким з подружжя зроблені внески для придбання спільного майна, то ці внески мають враховуватися при визначенні часток подружжя в їх спільному майні.

Якщо майно, яке перебувало у власності одного з подружжя, за період шлюбу істотно збільшилося в своїй ціні внаслідок трудових або грошових витрат іншого з подружжя, то воно може бути визнане судом спільною сумісною власністю подружжя;

2) майно, отримане одним з подружжя у період шлюбу, але не внаслідок спільної праці, а подароване йому або успадковане ним;

3) речі індивідуального користування (одяг, взуття і т.д.), навіть якщо вони придбані під час шлюбу за рахунок спільних коштів. Такі речі належать тому з подружжя, який використовує їх для

своїх особистих потреб. При цьому коло речей індивідуального користування не підлягає розширеному тлумаченню.

Діюче законодавство не дає переліку речей, які слід відносити до коштовностей і предметів розкоші. Під ними слід розуміти особливо цінні речі, використання яких не зумовлене необхідністю у задоволенні звичайних потреб громадян. Це можуть бути ювелірні вироби з коштовних металів, каменів, антикварні або унікальні речі, вироби з матеріалів великої вартості. Однак цінності і предмети розкоші, використовувані одним з подружжя, можуть бути і його роздільною власністю, якщо вони були подаровані йому другим з подружжя або іншими особами або придбані за особисті кошти.

Предмети професійної діяльності (лікарське обладнання, музичні інструменти тощо), придбані під час шлюбу, не належать до предметів даної категорії і є спільною сумісною власністю подружжя. Але у разі поділу це майно передається тому з подружжя, кому воно необхідне для професійної діяльності, а він повинен сплатити половину вартості зазначеного майна. Не виключається з числа об'єктів сумісної власності подружжя також виграші по грошово-речових лотереях, облігаціях державної позики тощо. Аналогічно повинні розв'язуватися питання про авторську винагороду, авторський гонорар, право на отримання яких виникло у період шлюбу, оскільки воно є різновидом трудових доходів;

4) майно, нажите кожним з подружжя у випадку встановлення режиму окремого проживання подружжя (ст. 120 СК України);

5) різного роду премії, отримані як винагороди за особисті заслуги одним з подружжя (Нобелівська премія, різні державні премії і т.п.).

Варто розрізнати момент виникнення спільної сумісної власності і момент виникнення спільного майна, оскільки це має визначальне значення. Момент виникнення спільної сумісної власності зв'язаний з моментом одержання майна, а момент виникнення спільного майна – з виникненням самого права на майно. Спільне майно подружжя, як відзначають у літературі, виникає з моменту, коли в одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, якщо це право виникло під час шлюбу в результаті праці одного або обох подружжя, якщо чоловік і жінка господарювали [4]. Право ж спільної сумісної власності подружжя виникає з моменту одержання цього майна хоча б одним з подружжя [5]. Так, наприклад, якщо в одного з подружжя виникло право на одержання зарплати під час шлюбу, але зарплата була, отримана після припинення шлюбу, ця зарплатна плата повинна бути визнана спільним майном подружжя.

У цьому зв'язку варто звернути увагу на проіріччя, закладені в чинному СК України.

По-перше, відповідно до ст. 60 СК України «кожна річ, придбана за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Водночас, ст. 61 СК України до об'єктів спільної сумісної власності відносить будь-які речі, за винятком тих, котрі виключені з цивільного обороту.

По-друге, у ст. 61 СК України є невизначений до кінця момент, а саме, пункт 2 ст. 61 СК України, відповідно до якого заробітна плата, пенсія, стипендія, інші доходи, отримані одним з подружжя, стають об'єктом права спільної сумісної власності подружжя з моменту внесення їх у сімейний бюджет. Це положення, як уже відзначалося, суперечить загальному правилу про поняття і підстави виникнення права спільної сумісної власності подружжя, передбачене ст. 60 СК України, а також змісту ч. 3 ст. 61 СК України, в якій нічого не сказано про момент виникнення спільного майна. Крім того, дуже важко установити, чи внесені ці доходи до сімейного бюджету.

Слід зазначити, що застосування на практиці ч. 2 ст. 21 СК України, ст. 74 СК України може вплинути на виникнення чималих труднощів, так, як п. 2 ст. 21 СК України говорить про те, що: «проживання єдиною родиною жінки і чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення в них прав і обов'язків подружжя».

У той же час відповідно до ст. 74 СК України якщо жінка і чоловік проживають єдиною родиною, але не перебувають у шлюбі між собою, то майно, придбане ними під час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності... на майно, ще є об'єктом права спільної сумісної власності жінки і чоловіка... поширюються положення глави 8 СК України». Глава 8 присвячена праву спільної сумісної власності подружжя.

Для виникнення спільності майна подружжя, недостатньо тільки реєстрації шлюбу. Потрібно також, щоб вони реально складали сім'ю, спільно проживали і вели спільне господарство. Іншими словами, для спільності потрібно наявність двох факторів:

1) придбання майна в період шлюбу;

2) придбання майна в результаті спільної праці подружжя, тобто спільність бюджету і єдина сім'я.

Якщо порівняти зміст ст. 60 СК України і ст. 58 СК України, можна дійти висновку про необхідність наявності спільної праці подружжя для виникнення їхнього права на спільну сумісну власність. Відповідно до ст. 58 СК України плоди, приплід, доходи (дивіденди), отримані від речі, що належить одному з подружжя на праві приватної власності,

належать йому на праві роздільної приватної власності незалежно від того, отримані вони в період шлюбу або до шлюбу. Це пояснюється тим, що право на ці ял оди, приплід, доходи виникли не в результаті спільної праці подружжя.

Таким чином, можна дійти до висновку, що обов'язковими елементами юридичного складу для виникнення права спільної сумісної власності подружжя і спільного майна подружжя, як відзначено в літературі є придбання майна під час зареєстрованого шлюбу і ведення спільного господарства подружжям, тобто наявність спільної праці подружжя [6]. Схожа думка була висловлена І. В. Жилінковою, яка вважала, що спільність майна подружжя виникає у випадку, коли особи одружені і фактично складають єдину родину [7], хоча згодом трохи змінила свою точку зору.

Сукупність елементів юридичного складу, необхідною для виникнення спільності майна подружжя, визначає і початковий момент виникнення спільності їхнього майна. З огляду на те, що до складу спільного майна подружжя входять не тільки право власності, але і зобов'язальні права, при цьому можливі три варіанти рішення цього питання: 1) майно стає спільним, коли зароблено, тобто коли на нього виникло право в одного з подружжя в період шлюбу; 2) коли майно отримане; 3) коли майно внесене одним з подружжя в будинок, у родину.

Другий варіант рішення даного питання не можна визнавати правильним, тому що до складу спільного майна подружжя, як було сказано, входить не тільки право власності, але і право вимоги. А.В. Дзера, М.Н. Антакольська, І.В. Жилінкова та інші автори, що дотримуються такої точки зору, вважають, що до складу спільної о майна подружжя входить не тільки право власності, але і зобов'язальні права. Так, І. В. Жилінкова пише, що більш вірно зв'язувати правовий режим майна подружжя з моментом виникнення права особи на одержання авторської винагороди, а не з моментом фактичного одержання зазначених сум [8].

А. В. Дзера відзначає, що бувають випадки, коли право на майно виникає в період шлюбу, а набувається подружжям після його припинення. Визнання такого майна спільним не суперечить сімейному законодавству відповідно до якого у власність подружжя переходить майно, нажите ними і період шлюбу [9].

Дзера А.В. і Жилінкова І.В, свою думку обґрунтовують тим, що право на одержання зарплати, авторського гонорару має тільки сам працівник або автор витвору. У зв'язку з цим вони заперечують про положення, відповідно до якого спільність майна подружжя виникає з моменту, коли в одного або обох подружжя виникло право на це майно. На думку О. С. Иоффе, необхідно розрізняти внутрішні майнові відносини між подружжям і їхній зовнішній прояв [10].

Тому момент одержання майна не може бути вирішальним для визначення початкового моменту виникнення спільності майна подружжя.

Не можна погодитися з третім рішенням даного питання, пропонує В.А. Рясенцев [4] і яке передбачене ст. 61 СК України. Якщо дотримуватися цієї думки, то для виникнення спільності майна подружжя необхідно щораз волевиявлення одного з подружжя, що не відповідає вимогам закону. Про застосування законного правового режим регулювання відносин подружжя з приводу їхнього майна, подружжя при вступі в шлюб виражає свою волю керуватися при придбанні майна відповідними нормами закону. І тому не потрібно, щоб у кожному конкретному випадку вони виражали свою волю, спрямовану на виникнення спільності майна. Крім того, доходи можуть взагалі не приноситися в родину, а зараховуватися на одного з подружжя в кредитній установі. У цьому випадку, якщо дотримуватися точки зору В.А. Рясенцева, ці доходи варто було б віднести роздільної о майна подружжя.

Таким чином, початковим моментом виникнення спільності майна подружжя варто вважати момент, коли в одного з подружжя виникло нанього право, за умови, якщо це право виникло під час шлюбу в результаті праці одного або обох з подружжя і якщо чоловік і жінка господарювали [11].

Висновки. Таким чином, варто розрізняти момент виникнення спільного майна подружжя і момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя. Спільне майно подружжя виникає з моменту, коли в одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, що це право виникло в період шлюбу в результаті праці одного або обох подружжя, якщо чоловік і жінка проживали однією сім'єю. Право ж спільної сумісної власності подружжя настає з моменту одержання цього майна хоча б одним з подружжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
2. Сімейний кодекс України. Закон від 10.01.2002 № 2947-III / Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
3. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. № 5464-XX // Відомості Верховної Ради України. – 1983. – Додаток до № 28. – Ст. 573.
4. Иоффе О.С. Советское гражданское право / О.С. Иоффе. – Ч. 3. – Л., 1965. – 347 с.

5. Антакольская М.В. Семейное право / М.В. Антакольская. – М., 1999. – 336 с.
6. Советское семейное право / Под ред. В.Ф. Маслова и А.А. Пушкина. – К., 1982. – 224 с.
7. Червоний Ю.С. Охрана имущественных прав супругов / Ю.С. Червоний // Проблемы правоведения. – 1968. – Вып. 9. – С. 106-109.
8. Жилинкова И.В. Брачный контракт / И.В. Жилинкова. – Х., 1995. – 172 с.
9. Жилинкова И.В. Право собственности супругов / И.В. Жилинкова. – Х., 1997. – 236 с.
10. Дзера А.В. Цивільне право України / А.В. Дзера. – Кн. 1. – К., 1999. – 864 с.
11. Рязанцев В.А. Семейное право / В.А. Рязанцев. – М. : Юрид. лит., 1971. – 395 с.
12. Семейный кодекс Украины : научно-практич. комментарий / Под ред. Ю.С. Червоного. – К. : Истина, 2003. – 464 с.

Фолошня Діана Іванівна

ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В запропонованій статті розкриваються особливості виникнення права спільної сумісної власності подружжя за законодавством України. При цьому наголошується, що спільне майно подружжя виникає з моменту, коли в одного з подружжя виникло право на це майно, за умови, що це право виникло в період шлюбу в результаті праці одного або обох подружжя, якщо чоловік і жінка проживали однією сім'єю та вели спільне господарство. Акцентується також увага на необхідності розрізняти момент виникнення спільного майна подружжя і момент виникнення права спільної сумісної власності подружжя.

Ключові слова: право спільної власності, право спільної сумісної власності, подружжя

Фолошня Диана Ивановна

ВОЗНИКНОВЕНИЕ ПРАВА ОБЩЕЙ СОВМЕСТНОЙ СОБСТВЕННОСТИ СУПРУГОВ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

В предложенной статье раскрываются особенности возникновения права общей совместной собственности по законодательству Украины. При этом акцентируется внимание, что общее имущество супругов возникает с момента, когда у одного из супругов возникло права на это имущество, при условии, что это права возникло в период брака в результате труда одного или обоих супругов, если мужчина и женщина проживали одной семьей и вели совместное хозяйство. Акцентируется также внимание на необходимости различать момент возникновения общего имущества супругов и момент возникновения права общей совместной собственности.

Ключевые слова: право общей собственности, право общей совместной собственности, супруги

Foloshnya Diana Ivanivna

THE ORIGIN OF THE RIGHT OF JOINT MATRIMONIAL PROPERTY UNDER THE LAWS OF UKRAINE

The article reveals the peculiarities of the right to joint matrimonial property under the laws of Ukraine. It is noted that the joint property of spouses arises from the moment when one spouse owns the right to the property, provided that this right arose during the marriage as a result of the work of one or both spouses if the couple lived as one family and had a common household. Attention is also paid to the need to distinguish between the time when the common property of spouses originates and the time when the right to joint matrimonial property arises.

Keywords: joint ownership, the right of joint property, spouses